

Julia Robertsová nebo Julia Roberts

Přechylování cizích příjmení v současné češtině

doc. PhDr. Jana Marie Tušková, Ph.D.

Přechylování příjmení v češtině a slovanských jazycích

- **Ženská příjmení v češtině** se tvoří **nejčastěji** sufixem *-ová* (*Novák – Nováková*).
- **U jmen adjektivní deklinace** se užívá **ženská podoba adjektiva** (*Nová*).
- **Přechylování** je charakteristické **také pro další slovanské jazyky**.
Například v **ruštině, bulharštině, ukrajinštině, makedonštině**, např. *Karamazova, Voronina*.

Zásady přechylování příjmení v běžné komunikaci

- **Přechylování příjmení**, a to příjmení domácího i cizího původu, **není v běžné komunikaci** (psané i mluvené) **povinné**.
- **Nepřechýlené podoby se vžily v případě jmen některých známých osobností**, např. *Agatha Christie, Edith Piaf, Marilyn Monroe*.
- **Příčiny přechylování v češtině** jsou podle M. Knappové (2002):
  - 1. Rozlišení pohlaví pojmenovávaného objektu** (platí především při užití méně známých cizích příjmení).
Při užití nepřechýlené podoby pak může dojít k nedorozumění a významovým nejasnostem (např. *Na návštěvu přijde Smith* – muž, nebo žena?)
  - 2. Přechýlená podoba umožňuje cizí ženská příjmení skloňovat.**

Přechylování příjmení v právních dokumentech

- **Přechylování příjmení** je jedna z mála **oblastí češtiny** regulovaná **právními předpisy**. (**matriční zákon č. 301/2000 Sb., § 69 a jeho novely č. 165/2004 Sb. a č. 312/2013 Sb.**)
- Podle tohoto zákona se **příjmení žen** tvoří **v souladu s pravidly české mluvnice**, tzn. **mají přechýlenou podobu**.
- Zákon o matrikách, jménu a příjmení **upravuje přechylování příjmení v určitých speciálních případech**:

Např. Na **základě žádosti ženy**, jejíž příjmení je zapsáno v matriční knize v souladu s pravidly českého pravopisu, **lze uvést její příjmení v mužském tvaru**, jde-li o:

- a) cizinku,
- b) občanku, která má trvalý pobyt v cizině,
- c) občanku, jejíž manžel je cizinec nebo jejíž partnerka je cizinka, nebo
- d) občanku, která je jiné než české národnosti.

Výzkum podoby cizích příjmení v korpusu SYN2010

Výzkumný vzorek:

- **36 cizích ženských příjmení** (frekvence 10 a více výskytů)
- **Zdrojové jazyky příjmení:** neslovanské evropské jazyky, zejména **angličtina, němčina, francouzština a italština**
- **Tři oblasti veřejného života:** příjmení **hereček a zpěvaček (17), političek (6), sportovkyň (13)**

Výzkum podoby cizích příjmení v korpusu SYN2010

Výsledky výzkumu:

- ❑ **Proces přechylování** je u cizích příjmení v **psaných textech** stále **živý**, jedná se o jev frekventovaný.
- ❑ **V dubletních tvarech** – přechýlený/nepřechýlený tvar – **byl přechýlený tvar frekventovanější** / *Julia Robertsová* (127) / *Julia Roberts* (49)/.

Výzkum podoby cizích příjmení v korpusu SYN2010

Rozdíly ve výběru tvarů lze pozorovat **v rámci jednotlivých skupin jmen:**

- **Nepřechýlené podoby** příjmení se **nejvíce** objevovaly u **příjmení hereček či zpěvaček**, naopak **nejméně** u **příjmení sportovkyň** / *Britney Spears* (72), *Jennifer Lopez* (35) x *Steffi Graf* (6)/.
- **Okrajově**, ale častěji než u sportovkyň, byla **nepřechýlená podoba** příjmení doložena u **jmen političek**, např. *Hillary Clinton* (13) / *Hillary Clintonová* (210).

Psaná a mluvená publicistika

- V psané publicistice je silná **tendence zachovávat přechýlené tvary.**
- V mluvené publicistice se rozšiřují **nepřechýlené podoby ženských příjmení**, a to nejen i cizích ale i u českých jmen / *Emma Smetana, Petra Svoboda* /.

Závěr

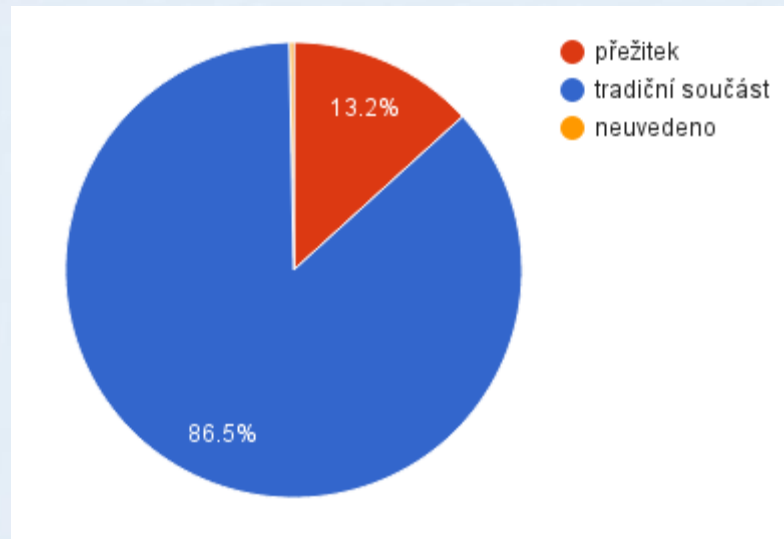
Volba podoby cizích příjmení je ovlivňována **dvěma hlavními faktory:**

- ❑ **silný tlak jazykového systému** češtiny způsobující užívání přechýlených podob
- ❑ **intenzivní internacionalizační tlak** způsobující rozšiřování nepřechýlených podob

Dotazníkové šetření

- Online dotazník byl zveřejněný v období 11.11.–1. 12. 2015
- Výzkumný vzorek – pouze ženy (1 639)
- Osloveny dvě skupiny žen
(studentky prezenčního a kombinovaného studia absolvující alespoň jeden povinný předmět z českého jazyka na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity a porodní asistentky zaregistrované na portálu Porodnice.cz.)

Postoje českých žen k otázce (ne)přechylování

Současná podoba příjmení respondentek

Volba nové podoby příjmení

